

Bài 13

RÒ HẬU MÔN (Giang lậu)

MỤC TIÊU

1. *Nắm vững quan niệm, phân loại, bệnh sinh bệnh nguyên rò hậu môn.*
2. *Hiểu và nêu được các triệu chứng và điều trị bằng uống thuốc y học cổ truyền đối với rò hậu môn.*
3. *Hiểu và nêu được các phương pháp điều trị tại chỗ bằng y học cổ truyền đối với rò hậu môn.*

1. ĐẠI CƯƠNG

Rò hậu môn là một bệnh khá phổ biến ở vùng hậu môn thường đứng sau trĩ. Bệnh do áp xe vùng hậu môn hoặc trĩ viêm mà xử lý không tốt sinh ra. Bệnh hay gặp ở nam giới, được biết từ thời Hyppocrate (cách đây 500 năm trước Công nguyên). Ở Việt Nam đã được Đại danh y Tuệ Tĩnh và Hải Thượng Lãn Ông mô tả và có nhiều bài thuốc điều trị.

Rò hậu môn theo y học cổ truyền còn có tên giang lậu, trĩ lậu (rò do trĩ) hoặc trĩ sang.

2. BỆNH SINH, BỆNH NGUYÊN

Trong các y văn đều thống nhất nguyên nhân chủ yếu là thấp nhiệt uất kết ở giang môn làm cho khí huyết vận hành không thông xương hoặc cơ thể khí huyết đã hư sẵn cho nên thấp nhiệt uất kết, kết hợp với khí huyết hư và không thông xương, nung nấu mà sinh ra sưng, có mủ vì nuôi dưỡng kém nên xuất hiện loét thành lỗ, dần dần khoét sâu thành ống gây nên rò hậu môn.

3. PHÂN LOẠI

Dựa vào bệnh sinh, bệnh nguyên chia rò hậu môn có các thể sau:

- Thể thấp nhiệt.
- Thể âm hư nội nhiệt.
- Thể trung khí bất túc.
- Thể khí huyết lưỡng hư.

4. CHẨN ĐOÁN RÒ HẬU MÔN THEO Y HỌC HIỆN ĐẠI

- Vùng hậu môn có lỗ rò chảy nước vàng hoặc nước mủ, số lượng lỗ rò có thể có 1-2 hoặc 3 lỗ.
- Bơm hơi hoặc xanh methylen xác định được lỗ rò trong và đường rò.

5. PHƯƠNG PHÁP ĐIỀU TRỊ

Theo y học cổ truyền có 2 nguyên tắc điều trị phải kết hợp với nhau đó là: điều trị toàn thân (nội trị) và điều trị tại chỗ (ngoại trị).

5.1. Điều trị toàn thân

Người ta thường dựa vào thể bệnh để điều trị.

5.1.1. Thể thấp nhiệt

- *Triệu chứng*: bệnh mới mắc hoặc đợt cấp; tại lỗ rò sưng, nóng, đỏ, đau, chảy nước vàng hoặc mủ đặc, sốt nóng, rêu lưỡi vàng nhớt, chất lưỡi đỏ, mạch hoạt sác.
- *Chẩn đoán*:
  - + Bát cương: thực nhiệt.
  - + Nguyên nhân: thấp nhiệt.
- *Pháp điều trị*: thanh nhiệt trừ thấp, giải độc, bài nùng, sinh cơ.
- *Bài thuốc*: Thác lý tiêu độc tán

Sinh hoàng kỳ	12g	Đương quy	12g
Tạo giác thích	12g	Bạch truật	12g
Kim ngân hoa	16g	Phục linh	16g
Cát cánh	12g	Đảng sâm	16g
Bạch chỉ	8g	Bạch thược	12g
Xuyên khung	8g		

5.1.2. Thể âm hư nội nhiệt

- *Triệu chứng*: bệnh mắc lâu ngày, người gầy, da môi khô, lưỡng quyên đỏ, sốt về chiều, trong người háo nóng, đại tiện táo, tiểu tiện vàng, lỗ rò không nóng đỏ, chảy dịch mủ loãng hoặc ướt dính, lưỡi rêu vàng khô, chất lưỡi đỏ, mạch vô lực hoặc tế sác.
- *Chẩn đoán*:
  - Bát cương: hư nhiệt
  - Nguyên nhân: âm hư.
- *Pháp điều trị*: dưỡng âm thanh nhiệt, bài nùng sinh cơ.

– *Bài thuốc:* Thanh cốt tán gia giảm

Thạch cao	8g	Ngân sài hồ	6g
Miết giáp	12g	Hoàng liên	8g
Địa cốt bì	12g	Cam thảo	4g
Tri mẫu	12g	Tần giao	8g

Gia: dương quy 8g, hoàng kỳ 12g, thương truật 10g.

5.1.3. *Thể trung khí bất túc*

– *Triệu chứng:* người gầy, mệt mỏi, cơ nhẽo, lỗ rò thâm ướt, chảy dịch nhờn, không sưng nóng đỏ, ăn ít, rêu lưỡi vàng, chất lưỡi nhạt bệu, mạch trầm tế.

– *Chẩn đoán:*

+ *Bát cương:* lý hư.

+ *Nguyên nhân:* khí huyết hư.

– *Pháp điều trị:* bổ khí ích huyết, bài nùng sinh cơ.

– *Bài thuốc:* Bát trân gia vị

Đảng sâm	12g	Thục địa	12g
Bạch truật	10g	Đương quy	10g
Cam thảo	16g	Xuyên khung	12g
Bạch linh	12g	Bạch thược	12g

Gia: hoàng kỳ 12g, tạo giác thích 8g, kim ngân 12g.

5.2. Điều trị tại chỗ

Trong y học cổ truyền có nhiều vị thuốc, bài thuốc điều trị và các cách điều trị bệnh giang lậu.

5.2.1. *Cách thắt lỗ rò*

– Ở đời nhà Minh, Trung Quốc: dùng sợi cỏ đại luôn qua 2 lỗ đường rò, rồi dùng thuốc thanh nhiệt khử hủ sinh cơ, điều trị nửa tháng sợi cỏ tụt ra là khỏi, cách này sau này sử dụng trong thắt mổ lỗ rò.

– Dùng 7-8 sợi chỉ luôn xuyên lỗ rò, mỗi ngày thắt một sợi sao cho sợi cuối vừa thắt hết chỗ lỗ rò.

5.2.2. *Cách khử hủ sinh cơ*

Kinh nghiệm gia truyền 1 (ông lang Trí, Thủy Nguyên, Hải Phòng): dùng thạch tín chế thành que, đặt vào đường rò cho đến khi đường rò bị phá hủy hoàn toàn.

Tai biến: sốt cao, vùng hậu môn sưng tấy, rất dễ nhiễm độc, do đó thạch tín không được dùng (Viện Y học cổ truyền VN đã nghiên cứu).

5.2.3. Cách ngâm rửa

- Dùng lá trầu không tươi, sắc đặc, ngâm vùng rò.
- Theo đại danh y Tuệ Tĩnh: dùng phân ngựa trắng, giã nát với muối, mỗi thứ 1/2 đem sao nóng, đắp vào lỗ rò cho đến khi khỏi thì thôi (cách này chưa nghiên cứu).

Nói chung các cách chữa tại chỗ giới thiệu ở trên hiện nay không sử dụng được, do vậy ngày nay người ta dùng thắt hoặc mổ của y học hiện đại và dùng thuốc nội trị của y học cổ truyền.

Xin giới thiệu một phương pháp điều trị kết hợp y học cổ truyền với y học hiện đại có kết quả tốt (đề tài nghiên cứu của bác sĩ CKII Phạm Văn Sơn) như sau:

- Thuốc ngâm:

Lá trầu không 50g

Phèn phi 5g

Cho 2 lít nước đun sôi để nguội, để ngâm vùng rò hàng ngày.

- Thuốc uống: bài Thác lý tiêu độc

Hoàng kỳ 10g Phục linh 12g

Đương quy 10g Bạch truật 10g

Ngưu tất 10g Đẳng sâm 12g

Xích thược 10g Kim ngân hoa 10g

Sắc uống ngày 1 thang

- Thắt ống rò: dùng que thăm dò đưa viên bao cao su (OK) luôn qua lỗ rò và buộc. Trước khi buộc thắt cần rạch da theo đường rò để chống đau, viên cao su sau 10-12 ngày tự rụng, miệng lỗ rò hở; nếu liền bắc cầu thì dùng gậy tê, cắt lọc, sau đó ngâm và uống thuốc trung bình 25 ngày là khỏi (kết quả khỏi 97%, đỡ 3%, không khỏi 0%). Phương pháp này có thể ứng dụng rộng rãi, nhất là tuyến cơ sở.

6. KẾT LUẬN

Điều trị rò hậu môn quan trọng vẫn là tại chỗ, loại bỏ ống rò bằng phẫu thuật hoặc thắt mở ống rò có thể kết hợp với thuốc ngâm, thuốc uống bằng y học cổ truyền có lẽ là phương pháp hữu hiệu nhất.

TỰ LƯỢNG GIÁ

1. Anh (chị) hãy trình bày phương pháp điều trị rò hậu môn bằng uống thuốc y học cổ truyền.

2. Anh (chị) hãy trình bày phương pháp điều trị tại chỗ rò hậu môn bằng y học cổ truyền.